

WYBRANE KWESTIE WYCHOWANIA MŁODEGO POKOLENIA W ENUNCJACJACH KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI W LATACH 1989-2013

Wstęp

Stanowisko Kościoła katolickiego w Polsce w sprawach społecznych wyrażane jest przede wszystkim w oficjalnych enuncjacjach Konferencji Episkopatu Polski (KEP), co wynika z hierarchicznej struktury Kościoła¹. Konferencja Episkopatu Polski posiada osobowość prawną kanoniczną, która jest uznawana przez państwo polskie. Jej decyzje mają bardzo istotne znaczenie dla funkcjonowania Kościoła katolickiego w życiu publicznym². Zadaniem hierarchii jest nauczanie i wyjaśnianie podstawowych problemów społecznych w duchu nauki chrześcijańskiej. Kościół respektuje autonomię państwa, ale odnosi się do kwestii wchodzących w zakres jego działalności, w tym politycznych, gospodarczych i kulturowych, jeżeli mają one związek z moralnością lub prawdą objawioną³.

Konferencja Episkopatu Polski wydaje dokumenty, które stanowią rozwinięcie nauczania społecznego Kościoła oraz nawiązuje dialog z władzami politycznymi⁴. Wśród jej oficjalnych wypowiedzi w pierwszej kolejności należy wymienić listy pasterskie, które stanowią nauczanie Kościoła, a następnie komunikaty z zebrań plenarnych, oświadczenia, stanowiska, odezwy i apele. Najczęściej stosowaną formą są listy pasterskie, następnie komunikaty z obrad plenarnych, które są zwykłą formą komunikacji biskupów z wiernymi. Określają one najczęściej stanowisko Kościoła wobec konkretnych zjawisk. Ich treść jest odzwierciedleniem zaintereso-

¹ *Kochać Boga, rozumieć człowieka. Z arcybiskupem Józefem Michalikiem rozmawiała Elżbieta Olejnik*, Warszawa 2006, s. 148.

² K. Kowalczyk, *Rola Kościoła katolickiego w życiu publicznym Polski*, w: *Transformacja w Polsce i na Ukrainie. Wybrane aspekty*, red. A. Antoszewski, A. Kolodii, K. Kowalczyk, Wrocław 2010, s. 317.

³ W. Łużyński, *Soborowa koncepcja relacji między państwem a Kościołem. Otwarcie epoki pokonstantyńskiej*, w: *Studia soborowe. Historia i nauczanie Vaticanum II*, red. M. Białkowski, Toruń 2013, s. 520.

⁴ K. Kowalczyk, *Partie i ugrupowania parlamentarne wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1989-2011*, Szczecin 2012, s. 8.

wań i duszpasterskiej troski biskupów i świadczy o znajomości problemów społecznych.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski w kwestii wychowania młodego pokolenia w latach 1989-2013. Spośród wykorzystanych metod badawczych szczególne znaczenie miała metoda badań dokumentów, analiza systemowa oraz metoda genetyczno-historyczna. Niniejszy artykuł nie ma charakteru historycznego, więc metoda historyczna stanowi jedynie uzupełnienie. Wśród wykorzystanych źródeł przeważają dokumenty wydane bezpośrednio przez Konferencję Episkopatu Polski oraz jej organy statutowe.

Kościół hierarchiczny wiele uwagi poświęcał problemom katechetycznym i wychowania młodego pokolenia. Z inicjatywy Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski i Rady Szkół Katolickich od 2011 roku corocznie obchodzony jest we wrześniu Tydzień Wychowania. Z tej okazji biskupi wystosowują do wiernych list pasterski.

Przywrócenie nauczania religii w szkołach

Nauczanie religii zostało usunięte ze szkół na mocy ustawy o rozwoju systemu oświaty i wychowania z 15 lipca 1961 roku, która określała, że szkoły mają wychowywać uczniów na „świadomych budowniczych socjalizmu”. Została ona zniesiona dopiero 7 września 1991 roku, ale nauka religii powróciła do szkół wcześniej, bo już w roku szkolnym 1990/1991 na podstawie decyzji Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Episkopatu Polski z dnia 27 czerwca 1990 roku oraz instrukcji Ministra Edukacji Narodowej w sprawie powrotu religii do szkoły z 3 sierpnia 1990 roku⁵.

W pierwszych latach transformacji Konferencja Episkopatu Polski zwracała uwagę na potrzebę przywrócenia nauczania religii w szkołach. Lekcje religii powinny powrócić do szkoły, z której zostały wycofane przez ateistyczny system utrudniający działania Kościoła i świadomie rozmywający tożsamość narodową⁶.

⁵ Jan M. Ruman charakteryzował postawę Episkopatu Polski w ówczesnej sytuacji: „Kościół z wielkim zrozumieniem odniósł się do problemów związanych z finansowaniem oświaty. Episkopat Polski postanowił, że oprócz katechetów świeckich i zakonnych pošle do pracy katechetycznej księży, którzy przez pierwszy rok nauczania nie będą pobierać wynagrodzenia ani świadczeń z tytułu pracy w szkole. Ten nadzwyczajny środek zastosowany w tym wypadku przez Episkopat był odpowiedni do nadzwyczaj szybkiego trybu wprowadzenia katechezy do szkół. Kościół zgodził się także, żeby w pierwszym roku nauczania ograniczyć liczbę godzin katechezy – tam, gdzie to konieczne – do jednej godziny tygodniowo”. Przyp. za: J. M. Ruman, *Stosunki państwo-Kościół w Polsce w latach 1989-2000*, w: *Między komunizmem a integracją. Społeczeństwa i Kościoły Europy Środkowej*, red. K. Kowalczyk, A. Kubaj, R. Wróblewski, Tuchów 2001, s. 154.

⁶ *List Pasterski Episkopatu Polski w sprawie powrotu katechizacji do szkoły polskiej*, Kraków, 16 czerwca 1990 r., 241. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, w: P. Libera, A. Rybicki CSMA, S. Łacki CSMA, *Listy Pasterskie Episkopatu Polski 1945-2000*, t. 1-2, Marki 2003, s. 1651, dalej: *Listy Pasterskie*.

Stanowi to naprawę jednej z krzywd wyrządzonych społeczeństwu przez system totalitarny, który dokonał spustoszeń ekonomicznych i moralnych⁷.

Powrót lekcji religii do obowiązku nauczania szkolnego stał się obecny w świadomości społecznej i publicystyce po ogłoszeniu stanowiska Episkopatu Polski i listu pasterskiego w tej sprawie⁸. Zabiegając o powrót religii do szkół w 1990 roku⁹ Konferencja Episkopatu przypominała nauczanie papieża Jana Pawła II na temat wolności religijnej, swobody kultu i możliwości wychowania zgodnie z przyjętą wiarą¹⁰. Podkreślała, że w procesie katechizacji Kościół jest niezastąpiony. „Ukazuje bowiem – czytamy w liście Episkopatu Polski w sprawie powrotu katechizacji do szkoły – same fundamenty bogactwa naszych dziejów, a nie tylko ich przejawy. Nie da się zastąpić katechezy najlepszymi nawet wykładami i podręcznikami ukazującymi rolę chrześcijaństwa w naszych dziejach i w naszej kulturze. Trzeba dotknąć samego źródła”¹¹.

Decyzja na temat powrotu lekcji religii do szkół w niektórych środowiskach była postrzegana jako przejaw tendencji do stworzenia państwa wyznaniowego. Tadeusz Mazowiecki bronił tej decyzji i stwierdzał, że jest za nią osobiście odpowiedzialny jako ówczesny premier. Uważał, że nie narusza ona standardów europejskich, pod warunkiem że rzeczywiście jest realizowana na zasadzie dobrowolności¹².

Nauczanie religii odgrywa bardzo dużą rolę jako środek służący pogłębianiu tożsamości narodowej i kulturowej. W tym względzie Kościół jest niezastąpiony, gdyż ukazuje fundamenty dziejów chrześcijańskiego narodu, a nie tylko ich przejawy. Nie da się ich zastąpić nawet najlepszymi wykładami i podręcznikami, które ukazują rolę chrześcijaństwa w polskiej historii i kulturze. Chrześcijańskie korzenie nadal mogą stanowić twórczą inspirację. „One stanowią – pisali biskupi – o swoistym etosie narodu, który ukształtował się w świetle Bożych zasad życia jednostkowego i zbiorowego. Tego dobra nie wolno więcej uszczuplać ani skazy-

⁷ *Słowo biskupów polskich w związku z powrotem katechezy do szkół*, Jasna Góra, 25 sierpnia 1990 r., 242. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, w: *Listy Pasterskie...*, s. 1655.

⁸ G. Ziółkowska, *W szkole czy przy kościele?*, „Przegląd Powszechny” 7-8 (1990), nr 827-828, s. 182.

⁹ Przeprowadzając bilans dziesięciolecia obecności lekcji religii w szkołach w 2000 roku, ówczesny Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego biskup Kazimierz Nycz podkreślał, że w 1990 roku mieliśmy do czynienia nie tyle z wprowadzeniem katechezy do szkół publicznych, ile z powrotem, który nastąpił po trzydziestu latach nienormalności. Zob. *Bilans dziesięciolecia. Z księdzem biskupem Kazimierzem Nyczem, Przewodniczącym Komisji Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego rozmawiają Maria i Janusz Poniewierscy*, „Znak” 9 (2000), nr 544, s. 76.

¹⁰ *List Pasterski Episkopatu Polski w sprawie powrotu...*, s. 1651.

¹¹ Tamże, s. 1652.

¹² *Między rozdziałem a współpracą. O stosunkach Kościół-państwo* dyskutują: Aleksander Hall, Aleksander Małachowski i Tadeusz Mazowiecki, „Więź” 6 (1993), nr 416, s. 22.

wać na niepewny los. Dobro wspólne dziejów stanowi bowiem o charakterze Narodu. Można tylko dziękować Opatrzności, że pośród różnych przeszkód to ewangeliczne dobro ocalało. Teraz pora, by je podjąć i pomnażać¹³.

Konferencja Episkopatu Polski wypowiedziała się jednomyślnie za pełnym powrotem nauki religii do szkół na 240. Konferencji Plenarnej, obradującej w dniach 30 kwietnia – 2 maja 1990 roku w Warszawie, uznając także potrzebę zagwarantowania tego stanu rzeczy w konstytucji i ustawie o edukacji narodowej. Biskupi uzasadniali swoje stanowisko postulatami społeczeństwa katolickiego, które w znakomitej większości opowiadało się za przywróceniem lekcji religii w szkołach¹⁴. Odpowiadając na kampanię medialną przeciwko religii w szkołach, podkreślili, że wola rodziców w tej kwestii nie może być pomijana, przemilczana i lekceważona¹⁵. W tym przypadku należy uznać stanowisko Konferencji Episkopatu za słuszne, gdyż wyniki badań socjologicznych wykazały, że generalnie społeczeństwo akceptowało powrót lekcji religii do szkół. Uznawano, że dorosła reprezentacja społeczeństwa liczyła się z możliwością wzrostu poziomu moralności w społeczeństwie, ale także wystąpienia ewentualnych konfliktów na tle nietolerancji religijnej¹⁶.

Konferencja Episkopatu Polski twierdziła, że w społeczeństwie zauważalna jest krótka pamięć o doświadczeniach poprzedniego systemu, która przejawia się w zaprzeczeniu uznania roli Boga i religii w życiu narodu. Współczesne niewłaściwe i tendencyjne pojmowanie haseł demokracji i tolerancji nie może jednak tego dorobku przekreślić. Powrót religii do szkół często wiązany był z triumfalizmem ze strony Kościoła, ale przedstawiciele hierarchii kościelnej podkreślali, że prawo to zostało odzyskane, a nie nadane. Nie można kwestionować prawa Boga do tego, aby docierać do poszczególnych pokoleń. Systemy polityczne, które to prawo negowały albo ograniczały, głosiły koncepcję pogardy dla człowieka, dążyły do zniewolenia umysłów i dominacji nad ludzką świadomością¹⁷.

Każdy katolik ma prawo i obowiązek poznawania i rozwijania swojej wiary w miarę rozwoju osobowości, dorastania i upływu lat. To właśnie szkoła oprócz tego, że jest miejscem intelektualnego rozwoju, powinna stanowić też miejsce religijnej formacji. Nie da się rozdzielić procesów uczenia i wychowywania. Są one ze sobą nieodłącznie związane i jednocześnie kształtują człowieka. Bezgraniczny kult wiedzy doprowadził do wykreowania człowieka, który na skutek rozchwianych proporcji mógł i bywał wykształconym zbrodniarzem czy też uczonym nihilistą¹⁸.

¹³ *List pasterski Episkopatu Polski w sprawie powrotu...*, s. 1652.

¹⁴ *Komunikat z 240. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski*, Warszawa, dnia 2 maja 1990 roku, „Tygodnik Powszechny” (1990), nr 19, s. 2.

¹⁵ *Komunikat z 258. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski*, Warszawa, 12 października 1992 r., „Tygodnik Powszechny” (1992), nr 44, s. 11.

¹⁶ P. Załęcki, *Między triumfalizmem a poczuciem zagrożenia. Kościół rzymskokatolicki w Polsce współczesnej w oczach swych przedstawicieli*, Kraków 2001, s. 59.

¹⁷ *List Episkopatu Polski w sprawie katechizacji*, Łódź, 22 czerwca 1991 r., 248. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, w: *Listy Pasterskie...*, s. 1712-1713.

¹⁸ *List pasterski Episkopatu Polski w sprawie powrotu...*, s. 1651.

„Ludzie wierzący w Polsce – czytamy w liście biskupów w związku z powrotem katechezy do szkół – zdali przed swoim sumieniem i ku zdziwieniu świata nieprawdopodobny egzamin w latach troski o katechezę poza szkołą. Każda sala katechetyczna, każde prześladowanie znoszone w trudnych latach, były wołaniem Narodu o prawo do Boga, do chrześcijańskiej tożsamości, do wolności poznawania Boga”¹⁹.

Podmioty wychowania

Konferencja Episkopatu zwracała uwagę, że jednym z najważniejszych celów ewangelizacji jest kształtowanie dojrzałych wspólnot kościelnych, co odnosi się przede wszystkim do rodziny. Rodzina stanowi coś na kształt domowego Kościoła, stąd też Kościół zwracał uwagę na potrzebę katechezy domowej szczególnie w sytuacji powrotu nauczania religii do szkół. Jeżeli w rodzinie brakuje katechezy domowej, to nie spełnia ona funkcji formacji chrześcijańskiej. Współczesną ewangelizację, z którą powinno być związane integrowanie Europy, należy zacząć od rodziny²⁰.

Konferencja Episkopatu Polski wzywała do solidarnej odbudowy polskiej tożsamości narodowej z pomocą rodziny. Rodzina powinna mieć świadomość, że jest najmniejszą, ale jednocześnie podstawową komórką Kościoła, co powinno się przejawiać w jej wierności nauce ewangelicznej i tradycji Kościoła. „Słusznie muszą więc czuć się zaniepokojeni – pisali biskupi – pasterze Kościoła – biskupi i duszpasterze parafialni, kiedy obok dojrzałej postawy tyłu naszych wiernych napotykają jeszcze ignorancję religijną. Zapewne niepełnej świadomości religijnej ludzi Kościoła trzeba przypisać to swoiste zagubienie się w wypowiedziach na temat powrotu nauczania religii do szkół, modlitwy publicznie odmawianej, czy zawieszenia krzyża w salach szkolnych”²¹.

Zadaniem Kościoła jest stała troska o doskonalenie przekazu katechetycznego, ale bardzo ważna jest też rola rodziny. W konsekwencji nikt nie może pozbawiać rodziców prawa do religijnego wychowania i wykształcenia dzieci, a rodzina nie powinna w całości przetrzącać tego prawa na Kościół i szkołę. Z biegiem czasu wzrasta świadomość rodziców w zakresie przysługujących im praw i zadań realizowanych przez szkołę, dlatego mają oni duży wpływ na kształt edukacji. Biskupi apelowali do rodziców, aby upominali się o prawa ludzi wierzących. Należy dbać o to, aby rosło społeczne zrozumienie dla misji katechetycznej Kościoła²².

¹⁹ *Słowo biskupów polskich ...*, s. 1657.

²⁰ *List pasterski biskupów Polski z okazji VI Ogólnopolskiego Kongresu Kariologicznego i Maryjnego*, Jasna Góra, 25 sierpnia 1990 r., 242. Konferencja Episkopatu Polski, w: *Listy Pasterskie...*, s. 1660.

²¹ *List Biskupów Polskich na Niedzielę Świętej Rodziny*, Częstochowa, 30 listopada 1990 r., 244. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, w: *Listy Pasterskie...*, s. 1679.

²² Tamże.

Konferencja Episkopatu odpierała zarzuty kwestionujące nauczanie religii w szkołach, twierdząc, że religia jako przedmiot nauczania ma bardzo duże znaczenie dla kształtowania postaw moralnych i wychowania młodego pokolenia. Dlatego też uznała decyzję Ministerstwa Edukacji Narodowej o wycofaniu lekcji religii i etyki z ramowego planu nauczania w szkołach publicznych z 7 lutego 2012 roku za nieuzasadnioną. Powołując się na przepisy konstytucyjne, konkordatowe i ustawę o systemie oświaty, zaapelowała o zmianę rozporządzenia. Przepisy prawne powinny zagwarantować rodzicom i ich dzieciom prawo do swobodnego nauczania religii w szkołach publicznych²³.

Zagrożenia dla wychowania młodzieży

Kwestia odpowiedzialnego wychowania młodzieży była istotnym elementem programowym oficjalnych wypowiedzi Konferencji Episkopatu Polski. W realizacji zadania wychowania młodzieży obecny jest także Kościół, który w ten sposób towarzyszy ludziom w odkrywaniu godności, powołania i ostatecznego celu ich egzystencji²⁴. „Skok cywilizacyjny, z którym mamy do czynienia w Polsce od 1989 roku – czytamy w 'Słowie biskupów po Konferencji Episkopatu Polski na temat młodzieży' z 16 czerwca 2007 roku – otworzył przed polską młodzieżą ogromne szanse. Poprzez swoje wykształcenie, znajomość języków, możliwość wyjazdów zagranicznych, wielką liczbę kontaktów z przedstawicielami innych krajów, zwłaszcza Unii Europejskiej, odnajduje ona swoje miejsce wśród mieszkańców innych kultur i narodów. Zaistniałe szanse rodzą jednak także liczne zagrożenia: w nowej sytuacji cywilizacyjnej i kulturowej młodzież jest narażona na zagubienie autentycznych, obiektywnych wartości. W konsekwencji prowadzi to młodych do zagubienia korzeni, z których oni wyrastają, oraz do utraty poczucia własnej tożsamości jako chrześcijanina, członka Kościoła katolickiego i Polaka”²⁵.

Podkreślając wagę problemu, biskupi podjęli na 340. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski, które odbyło się w Kamieniu Śląskim w dniach 16-17 czerwca 2007 roku, decyzję o powołaniu Rady Duszpasterstwa Młodzieży, której zadaniem miała być koordynacja procesu ewangelizacji młodych. Zwracali uwagę na zjawisko masowych wyjazdów ludzi młodych za granicę, uznając je za niebezpieczne wyzwanie dla wartości religijnych, rodzinnych i patriotycznych²⁶.

²³ *Komunikat z 357. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, Podpisali: Pasterze Kościoła katolickiego w Polsce, Warszawa, 14 marca 2012 r., http://stara.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=2012314_0, (dostęp: 4 IX 2013).

²⁴ *Słowo biskupów po Konferencji Episkopatu Polski na temat młodzieży*, Podpisali: Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi polscy zgromadzeni na 340. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski, Kamień Śląski, 16 czerwca 2007 r., http://episkopat.pl/dokumenty/listy_pasterskie/4490.1,Slowo_biskupow_po_Konferencji_Episkopatu_Polski_na_temat_mlodziwy.html, (dostęp: 10 VII 2012).

²⁵ Tamże.

²⁶ *Komunikat z 340. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, Podpisali: Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi polscy zgromadzeni na 340. Zebraniu Plenarnym

Konferencja Episkopatu wyrażała troskę o polską młodzież, zaznaczając, że sprawa młodzieży dotyczy wszystkich i od niej zależy przyszłość Ojczyzny. Przemiany zapoczątkowane w 1989 roku otworzyły przed młodzieżą wielką szansę na uniezależnioną od ideologii edukację, podejmowanie edukacji za granicą, poznanie innych kultur i obcych języków. Młodość wiąże się jednak z poważnymi zagrożeniami wynikającymi z propagandy kontestującej dorosły świat. Wykorzystywane są tendencyjnie pojęcia „wolności” i „tolerancji” będące w istocie przykrywką dla lansowania filozofii życia opartego na zaspokajaniu zachcianek i poszukiwaniu coraz to nowszych form rozrywki i zabawy. Skutkiem tego są problemy młodych, z którymi borykają się na starcie w dorosłe życie. Są to przede wszystkim: brak umiejętności radzenia sobie z problemami małżeńskimi, ucieczka od odpowiedzialności za najbliższych w nadmierną aktywność zawodową i narastające zagubienie duchowe. Masowe odejście od moralnych zasad wpływa negatywnie na życie społeczne²⁷. „Dlatego mówiąc o wartościach okresu młodości – pisali biskupi w liście pasterskim 'Towarzyszyć młodzieży we wzrastaniu' z 2 września 2007 roku – jak i o jego zagrożeniach, zwracamy się przede wszystkim do samej młodzieży: to wy, ludzie młodzi, stawiacie fundamenty pod wasze przyszłe życie. Nie dajcie się oszukać. Pamiętajcie o słowach Ojca Świętego, Jana Pawła II, wielkiego przyjaciela młodzieży: 'Wymagajcie od siebie, choćby inni od was nie wymagali'²⁸.

Jednym z największych zagrożeń społecznych i wychowawczych jest wspólnie alkoholizm. Pijaństwo osób bliskich jest tragedią jednostkową i społeczną. Niestety, w tych doświadczeniach uczestniczy także młodzież, która w części poddaje się presji otoczenia wśród reklam, lansowanych modeli medialnych i sugerowanych przez niektóre ośrodki sposobów na odpoczynek i relaks. Biskupi przypominali, że alkohol jest przyczyną śmiertelnych wypadków drogowych i dramatów rozgrywających się na dyskotekach. Te sytuacje są powszechnie znane, ale trzeba do nich powracać. Zespół Apostolstwa Trzeźwości Konferencji Episkopatu Polski wielokrotnie zwracał się do wszystkich z apelem o powstrzymanie się od alkoholu i wszelkich środków odurzających ze względu na dobro własne, rodziny i Polski²⁹.

Wychowanie do trzeźwości musi mieć także odpowiednie znaczenie w systemie edukacyjnym. W szkołach nie powinno być alkoholu, dotyczy to także uroczy-

Konferencji Episkopatu Polski, Kamień Śląski, 17 czerwca 2007 r., http://episkopat.pl/dokumenty/komunikaty_zp_kep/4773.1,Komunikat_z_340_Zebrania_Plenarnego_Konferencji_Episkopatu_Polski.html, (dostęp: 10 II 2013).

²⁷ *Towarzyszyć młodzieży we wzrastaniu* – List Biskupów Polskich na niedzielę 2 września 2007 roku, Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi, Jasna Góra, 25 sierpnia 2007 r., http://episkopat.pl/dokumenty/listy_pasterskie/4489.1_Towarzyszye_mlodziezy_we_wzrastaniu.html, (dostęp: 10 VII 2012).

²⁸ Tamże.

²⁹ *Apel Zespołu Apostolstwa Trzeźwości na ostatnią niedzielę lipca*, W drodze do trzeźwości, Antoni Pacyfik Dydycz, Przewodniczący Zespołu Apostolstwa Trzeźwości KEP, Drohiczyń, 3 lipca 2007 r., www.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=200775_2, (dostęp: 10 VII 2012).

stości szkolnych, studniówek i wycieczek. W kształtowaniu właściwych postaw wobec alkoholu znaczącą rolę odgrywają uczelnie wyższe, gdyż studenci są w takim wieku, w którym najłatwiej popaść w problemy alkoholowe. Biskupi z niepokojem obserwowali doniesienia medialne z juwenaliów, zwracali uwagę na braki w nadzorze uczelni nad akademikami, w których szerzy się nielegalny handel alkoholem. „Wszyscy przedstawiciele środowiska akademickiego – czytamy w apelu Zespołu Apostolstwa Trzeźwości – lekceważący gorszące zachowanie studentów powinni na nowo rozważyć swoją postawę wobec tej kwestii. Szkoła wyższa, kształcąca polską inteligencję, jeśli chce być wierna swojemu powołaniu, musi nie tylko dostarczać wiedzę, ale również prowadzić pracę formacyjną. Najzdolniejszy i najlepiej wykształcony młody człowiek przegra swoje życie, jeśli wejdzie w dorosłość z bagażem nałogu. Trawestując słowa papieża Jana Pawła II, można bowiem powiedzieć, że naród, który rozpija własne dzieci, jest narodem pozbawionym przyszłości”³⁰.

Wielkim problemem jest wzrastające spożycie alkoholu wśród młodzieży i kobiet w ciąży. Zapomina się, że alkohol stanowi zagrożenie nie tylko dla nienarodzonych dzieci, ale także wpływa destrukcyjnie na rozwój emocjonalny i intelektualny nastolatków. Zauważa się wzrost spożycia wśród dziewcząt, które piją już niemal tyle samo co chłopcy³¹.

Biskupi wielokrotnie podkreślali, że najważniejszym środowiskiem kształtującym właściwą postawę wobec alkoholu jest rodzina. Niestety, dostrzegali, że w wielu domach alkohol jest nieodłącznym elementem codzienności, piją kobiety w ciąży, rodzice bagatelizują problem spożywania alkoholu przez dzieci³². Rodziny muszą być wspierane przez władze publiczne na wszystkich szczeblach, na które obowiązujące prawo nakłada obowiązek ograniczenia fizycznej i ekonomicznej dostępności alkoholu³³.

Rodzice powinni czuwać nad swoimi dziećmi i nie dopuścić do tego, aby zawaładnęli nimi propagatorzy kultury użycia. Żadne książki ani czasopisma nie są w stanie ich zastąpić³⁴. „Rodzice niech wyzbędą się – czytamy w liście na uroczy-

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² *Rodzina szkołą trzeźwości*. List pasterski Episkopatu Polski na sierpień – miesiąc abstynencji, Podpisali: Pasterze Kościoła katolickiego w Polsce obecni na 358. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski we Wrocławiu, w dniach 21-23 czerwca 2012 r., http://stara.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=2012723_0, (dostęp: 4 IX 2013).

³³ *Prośba o godne przeżycie sierpnia-miesiąca abstynencji 2012*, Bp Tadeusz Bronakowski, Przewodniczący Zespołu Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości, 23 lipca 2012 r., http://stara.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=2012723_1, (dostęp: 4 IX 2013).

³⁴ Znaczenie rodziny w procesie wychowania moralnego, w tym także odpowiednich postaw wobec gospodarki, podkreślała prof. Aniela Dylus, pełniąca funkcję konsultora w Radzie ds. Społecznych Konferencji Episkopatu Polski. Uznała ona, że rola rodziny w tym względzie, mimo nie zawsze korzystnych przemian kulturowych, które stały się jej udziałem, nadal pozostaje najważniejsza. Zupełnie wyjątkowe miejsce w kształtowaniu cnót go-

stość Świętej Rodziny z 1993 roku – kompleksów, w które nieraz wpędzają ich 'specjaliści i wychowawcy' z gazet, z tzw. 'nowoczesnych szkół wychowawczych'. Sprawdzajcie czasopisma, które daje się Waszym dzieciom, oglądajcie programy, którymi są 'karmione' ich dusze. Rozmawiajcie, dyskutujcie! Rodzice muszą mieć świadomość, że wychowanie w szkole nie może być sprzeczne z ich systemem wartości³⁵.

Chociaż Konferencja Episkopatu podkreślała, że nikogo nie oskarża, to jednak uznała, że Polska poddana jest wszędzie programom deprawacji, których ofiarą jest całe społeczeństwo, ale w największej mierze dotyka ona najsłabszych. Zjawisko deprawacji jest bardzo proste do zidentyfikowania, ale nie jego autorzy, którzy wykorzystują trudną sytuację młodego pokolenia, brak stabilności i perspektyw życiowych. Młodzież odrywana jest od autorytetów i wartości, a w zamian otrzymuje wizję życia celowo dobieranych idoli, których cechuje tolerancja, całkowite wyzwolenie, niczym nie skrępowana swoboda i brak krytycyzmu. Kolejnym etapem deprawacji jest wyspecjalizowana socjotechnika wytwarzania mentalności erotycznej, skłaniająca do całkowitej wolności w realizowaniu wszystkich form zaspokojenia popędów biologicznych³⁶. „Z chwilą przekroczenia erotycznego Rubikonu – pisali biskupi – młody człowiek samodzielnie utwierdza się w prawdziwości iluzji, której – w gruncie rzeczy – jest nieświadomym współautorem. [...] Poszukując samousprawiedliwień, odrzuca świat wartości wyniesionych z domu lub katechezy. Powoli traci kontakt z realną rzeczywistością. Pozostaje w zaprogramowanym kręgu poglądów, oddalających się od prawdziwego życia, które przygotował każdemu Dobry Ojciec³⁷”.

Przedstawiciele hierarchii kościelnej apelowali do młodzieży, aby nie wpatrywała się bezkrytycznie w idoli z ekranu, stadionu lub estrady. Należy dostrzegać tych, którzy cechują się wiernością i odwagą, a ich postępowanie przyniosło realne szczęście innym. Młodzież powinna być też zdolna do przeciwstawienia się wśmiewaniu Kościoła i wartości głoszonych przez chrześcijaństwo. Przyjaciółmi są ci, którzy sprawdzą się w godzinach próby, a nie tylko w trakcie pracy i rozrywki. Do młodzieży należy przyszłość, ale trzeba pamiętać o odpowiedzialności za dorobek przyszytych pokoleń i za to, co pozostanie dla tych, którzy będą żyli w przyszłości³⁸.

Zwracali też uwagę na potrzebę współdziałania szkoły i Kościoła we wspomaganiu rodziny w procesie wychowywania. Bardzo duże znaczenie formacyjne, kul-

spodarczych przypada Kościołowi, zaś w jego obrębie wspólnocie parafialnej oraz katolicyzmowi społecznemu. Zob. A. Dylus, *Etyka cnót a etyka instytucji*, „Przegląd Powszechny” 7-8 (1993), nr 863-864, s. 112.

³⁵ *Na uroczystość Świętej Rodziny: „Wypełnić wszystko według prawa Bożego”*, Jasna Góra, dnia 25 listopada 1993 r., 265. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, w: *Listy Pasterskie...*, s. 1844.

³⁶ Tamże, s. 1842-1843.

³⁷ Tamże, s. 1843.

³⁸ Tamże.

turowe i ewangelizacyjne mają tutaj lekcje religii³⁹. Wychowanie młodego pokolenia powinno być wspierane przez szkoły i parafie. Współpraca tych wszystkich środowisk jest niezbędnym warunkiem integralnego rozwoju młodego człowieka. Nie można wobec tego próbować zastępować rodziny, a rodziców zwalniać z odpowiedzialności za wychowanie własnych dzieci⁴⁰.

Współcześnie mamy do czynienia z kryzysem tradycyjnych wzorców wychowawczych. Przenoszenie wartości i metod pedagogicznych z pokolenia na pokolenie napotyka wiele trudności. Wiąże się z to z rosnącym tempem życia i zbyt małą ilością czasu, jaki rodzice poświęcają swoim dzieciom. W takiej sytuacji większego znaczenia nabiera rola pozostałych środowisk odpowiedzialnych za dzieło wychowania, czyli szkoły i Kościoła⁴¹.

Zakończenie

Konferencja Episkopatu Polski była najbardziej aktywna w interesującym nas okresie w takich kwestiach jak model stosunków państwo – Kościół, konkordat, konstytucja, wybory, środki społecznego przekazu, nauczanie religii w szkołach, rewindykacja majątku kościelnego, ochrona życia poczętego⁴², a także w debacie poprzedzającej integrację Polski z Unią Europejską. Wiele jej wypowiedzi wpisywało się w problemy katechetyczne i wychowawcze⁴³. Koncentrowała się na sytuacji rodziny, jej kondycji moralnej i warunkach egzystencji materialnej. Akcentowała potrzebę wychowania młodego pokolenia w oparciu o wartości chrześcijańskie i patriotyczne oraz potrzebę realizacji skutecznej, długofalowej polityki prorodzinnej.

Konferencja Episkopatu Polski podkreślała konieczność wychowania do wartości, szczególnie w dzisiejszych czasach, które cechują się ich zanikiem i upadkiem autorytetów. Współczesne wychowanie skoncentrowane jest przede wszyst-

³⁹ *Słowo Rady Stałej i Biskupów Diecezjalnych z Jasnej Góry*, Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi polscy zgromadzeni na Jasnej Górze, Jasna Góra, 26 sierpnia 2007 r., http://episkopat.pl/dokumenty/komunikaty_zp_kep/4771.1,Komunikat_Rady_Stalej_i_Biskupow_Diecezjalnych_z_Jasnej_Gory.html, (dostęp: 10 X 2012).

⁴⁰ *Komunikat Rady Stałej i biskupów diecezjalnych z Jasnej Góry*, Podpisali: Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi polscy zgromadzeni na Jasnej Górze, Częstochowa, 26 sierpnia 2008 r., http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/komunikat_rs_20080826.html, (dostęp: 14 VIII 2012).

⁴¹ *Wszyscy zaczniemy wychowywać*. List pasterski z okazji Tygodnia Wychowania w Polsce, 12-18 września 2011 r., Podpisali: Pasterze Kościoła Katolickiego w Polsce zgromadzeni na 355. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski w Licheniu-Włocławku w dniach 24-26 czerwca 2011 r., <http://episkopat.pl/wszyscy-zaczniemy-wychowywac/>, (dostęp: 16 IX 2014).

⁴² M. T. Staszewski, *Państwo-Kościół w Europie Środkowo-Wschodniej. Aspekty instytucjonalno-prawne*, Warszawa 1994, s. 11.

⁴³ K. Skowronek, *Między sacrum a profanum. Studium językoznawcze listów pasterskich Konferencji Episkopatu Polski (1945-2005)*, Kraków 2006, s. 317.

kim na praktycznym przygotowaniu dziecka do znalezienia się we współczesnym świecie. Marginalizuje się kształtowanie sfery duchowej, dojrzałej osobowości, charakteru i odpowiednio uformowanego sumienia. Ostrzegają, że brak wychowania do podstawowych wartości może prowadzić do utraty sensu życia i relatywizmu moralnego. Wychowanie do wartości rozpoczyna się w rodzinie, ale duży udział ma w nim także szkoła, która nie powinna wprowadzać do programu wychowawczego treści sprzecznych z chrześcijańską wizją człowieka⁴⁴.

Konferencja Episkopatu przekonywała, że pod przykrywką idei praw człowieka, tolerancji, wolności słowa i wyznania stawia się chrześcijan pod presją, aby postępowali niezgodnie ze swoimi przekonaniem religijnymi. Za przykład może służyć spotykane w krajach Europy Zachodniej zmuszanie katolickich poradni adopcyjnych do przekazywania dzieci do adopcji parom lesbijskim lub gejowskim oraz kary administracyjne za uznawanie praktyk homoseksualnych za grzech. Próbuje się zdyskredytować prawdziwą rodzinę poprzez dążenie do usunięcia z języka publicznego pojęć: „ojciec”, „matka”, aby nie dopuścić do dyskryminowania związków mniejszości podkreślaniem heteroseksualnego charakteru rodziny. Coraz silniejsze są dążenia do zrównania wolnych związków z małżeństwem i rodziną, między innymi poprzez ograniczanie wpływu rodziców i przeciwstawianie im praw dziecka. Wszystko traktowane jest jako przejaw postępu cywilizacyjnego i konsekwencja osiągnięć naukowych, a w rzeczywistości jest oznaką klęski człowieka, jego godności i dobra całych społeczeństw⁴⁵.

Konferencja Episkopatu Polski zachęcała do refleksji nad tym, jak dotrzeć do młodych ludzi, aby wzrastali na podstawie określonego systemu wartości. Przypominała, że proces wychowania ma miejsce w rodzinie. Wbrew niektórym schematom odpowiedzialność za wychowanie dziecka w jednakowym stopniu należy do obojga rodziców. Negatywne konsekwencje dla wychowania ma w tym kontekście wzrastająca liczba rozpadających się małżeństw, co powoduje u dziecka poczucie utraty bezpieczeństwa i stabilizacji. Mimo pojawiających się współcześnie opinii deprecjonujących rolę i znaczenie Kościoła, ma on na tym polu istotne osiągnięcia⁴⁶.

Konferencja Episkopatu uważała za swój cel umacnianie w społeczeństwie wartości chrześcijańskich, moralnych i pogłębienie życia religijnego. Konsekwentnie zwracała uwagę na potrzebę realizacji właściwie ukierunkowanej polityki spo-

⁴⁴ *Wychowywać do wartości*. List pasterski Episkopatu Polski z okazji III Tygodnia Wychowania (15-21 września 2013), Podpisali: Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi obecni na 362. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski, Kraków, 21 czerwca 2013 r., http://episkopat.pl/dokumenty/listy_pasterskie/5295.1,Wychowywac_do_wartosci.html, (dostęp: 23 IV 2013).

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ *Kościół domem życia, wiary i miłości*, List pasterski Episkopatu Polski z okazji II Tygodnia Wychowania 16-22 września 2012 roku, Podpisali: Pasterze Kościoła katolickiego w Polsce obecni na 358. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski we Wrocławiu, w dniu 22 czerwca 2012 roku, http://stara.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=2012828_0, (dostęp: 12 IX 2013).

łecznej, zajmowała bezkompromisową postawę obrony życia i rodziny jako podstawowej komórki społecznej, opartej na małżeństwie kobiety i mężczyzny. Broniąc tych wartości, sprzeciwiała się dyskryminowaniu katolickiej większości poprzez narzucanie światopoglądów, ideologii i rozwiązań prawnych, które są sprzeczne z zasadami chrześcijańskimi, jednocześnie dążąc do prawnego usankcjonowania tych zasad. Była także aktywna w upowszechnianiu tych wartości w życiu publicznym. Zachęcała do pracy na rzecz dobra wspólnego, ostrzegała przed postępującą laicyzacją i demoralizacją społeczną.

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie stanowiska Konferencji Episkopatu Polski wobec wybranych kwestii wychowania młodego pokolenia w latach 1989-2013. Z inicjatywy Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski i Rady Szkół Katolickich od 2011 roku corocznie obchodzony jest we wrześniu Tydzień Wychowania. Z tej okazji biskupi wystosowują do wiernych list pasterski. Konferencja Episkopatu Polski zachęcała do refleksji nad tym, jak dotrzeć do młodych ludzi, aby wzrastali na podstawie określonego systemu wartości. Przypominała, że proces wychowania ma miejsce w rodzinie. Podkreślała konieczność wychowania do wartości, szczególnie w dzisiejszych czasach, które cechują się ich zanikiem i upadkiem autorytetów. Ostrzegała, że brak wychowania do podstawowych wartości może prowadzić do utraty sensu życia i relatywizmu moralnego.

Słowa kluczowe: Konferencja Episkopatu Polski, wychowanie młodego pokolenia.

Selected issues of educating the young generation in the proclamations of the Polish Episcopal Conference in the years 1989-2013

Summary

The purpose of this article is to present the position of the Polish Episcopate Conference on selected issues of upbringing of the young generation in the years 1989-2013. As the result of the initiative of the Committee on Education of the Catholic Conference of Polish Bishops and the Council of Catholic Schools, since 2011 a Week of Education has been celebrated annually in September. The bishops send the pastoral letter to the faithful on this occasion. The Polish Episcopal Conference encouraged reflection on how to reach young people to grow on the basis of a specific system of values. It reminds people that the process of education takes place in the family. It emphasizes the need for education to values, especially in these times, which are characterized by their disappearance and collapse of authority. It warns that the lack of education on basic values could lead to a loss of meaning in life and moral relativism.

Key words: Polish Bishops' Conference, education of the younger generations.